

Kulturkérdéseinkhez

Szeretnék rámutatni azokra az okokra és hibákra, amik magyar népi kulturánk fejlődését és így egész kisebbségünk kulturális haladását gátolják. Lehet, hogy előttem már sokan s talán alaposabban megvilágították ezt a kérdést és lehet, hogy egyik-másik hozzászólónak sikerült is valami óvatos pozitívumot kimutatni. Mégis talán hasznos lesz az, amit egyszerű szempontokból és egyszerű szavakkal e kérdéshez hozzáfűzök.

Kisiparos vagyok s gazdasági nehézségekkel küzdöm. Életkörülményeim semmivel sem jobbak a bérmunkásokéinál. Így meglátásaim, elképzeléseim egész biztosan nagyon soknak gondolkodásával azonosak. De az eddigi kulturkérdésekhez való hozzászólásokból határozottan látom, hogy maga a kulturkérdés kisebbségi társadalmunknak nem minden rétegénél tevődik fel egyformán. Letagadhatatlan, hogy nekem mint a bérmunkásokhoz közelálló kisiparosnak egészen más igényeim és követeléseim lehetnek kulturális téren, mint a kisebbségi magyarság más rétegeinek. Legalább is az olvasókörök, ipartestületek, gazdakörök, legény egyletek, népkörök kultúrprogramja és könyvtárai ezt mutatják. Ha pedig osztálykülönbség nélküli kisebbségi magyarságról és kultúráról beszélnek, akkor az én szempontjaimat és igényeimet és a hozzám hasonlókéit is figyelembe kell venni. Patentírozott kisebbségi kultúrprogramot csak azoknak teljes részvételével lehet kidolgozni, akik a kisebbségi magyarság zömét alkotják. Már pedig mi, bérmunkások, elszegényedett kisiparosok, gyűjtőszóval: a dolgozók alkotjuk a zömét.

A kisebbségi magyar társadalom felsőbb rétegei éppen kisebbségi szempontból is előnyösebb helyzetben vannak. Hiszen anyagilag és idő szempontjából is összehasonlíthatatlanul több alkalmuk van kisebbségi nevelésük hiányait pótolni. Ők akár egyénileg, akár családjilag is pótolhatják ezt. A kisebbségi kultúr szervezetekre nekünk van leginkább szükségünk, akiket kisebbségi nevelésünk hiányai mellett még gazdasági helyzetünk is elzár a tanulástól és művelődéstől. Ezért kell tehát a mi igényeink szempontjából legelső sorban figyelembe venni.

A kultúra, a tudás megszerzéséhez a leghasznosabb eszköz a könyv. De milyen legyen? Ez a kérdés. Semmiesetre sem émelygős, színes, olcsó ostobaságok könyve. amitől ma, a mi gondolkodni, tanulni vágyó fiatalságunk undorral, megvetéssel fordul el. Bizony van már ilyen ifjúság a társadalom minden rétegében. És ez a mi ifjúságunk tudja, hogy ilyen könyveknek semm' közük sincs a kultúrához és alkalmatlan, sőt mérgező hatásúak. Komoly regények és művek kellenek az ifjúságnak. Különösen kedveltek a mai kor küzdelmes szellemének, időszerű, viszonyoknak megfelelő, legtöbb esetben a népek szenvedéseinek talajából fakadó, demokratikus, társadalmi témákat feldolgozó írók művei.

Ha valakinek kedve szottyanna a legújabb irodalmi termékek tényleges fogyasztásáról statisztikát készíteni, nagyon érdekes felfedezésre jutna. Világosan látható lenne, hogy a butának hitt, „alacsony és igénytelen külsejű emberek”: proletárok hány százaléka olvassa a legkomolyabb műveket, amikről pedig a saját bajjaikkal „agyonfoglalt” polgárok csak érthetetlen frázisokat dadognak. — A kulturfokmérés e módja arra is rávezetné bennünket, hogy az intellektüellek vagy jó módú polgárok hány százaléka vásárol értékes irodalmi termékeket. És

ha a két megállapítást összehasonlíthatók, bizony arra a következtetésre jutnánk, hogy úgy a könyvek használata mint megítélése szempontjából a lenézett nép legbiztosabb alapja a kultúra fejlesztésének, ápolásának.

Nem elég .ám divatból, vagy nóbortból összevásárolni minden irodalmi művet, ami csak a könyvpiacra megjelenik és elskatulyázza a könyvszekrénybe mint valami díszletet. Vendéglátás alkalmával pedig üres büszkélkedéssel gyönyörködni, hencszeni a „szép és mutató” könyvszekrény üvegkirakatában. S ha kérdéssel háborgatná valaki a tartalom nélküli gyönyörbe mélyedt tulajdonost, bizony zavarba jönne és aligha tudná megmondani, hogy a díszes kötésű művek írója: ki s micsoda. Még szomorúbb felvilágosítást adna a könyvek tartalmáról, írók irányelveiről avagy a témákról. Ilyen és hasonló esetek tömegével találkozunk: lépten nyomon. Nem csoda, ha a vajdasági írók, napilapok robotosai minduntalan panaszkodnak a polgári értelmiségiek üres érdeklensége miatt.

E hibát csak rosszakaratók vagy tudatlanok nem veszik észre.

Népkörök, legényegyletek, kultúr- és olvasókörök, ipartestületek könyvtáraiba bepillantva, még kétségbeejtőbb hibákra bukkanánk. Egy-két háborúelőtti számottevő és mélyirányú művön kívül mindenütt, Crocker, Courths-Mahler, Beniczky stb. stb. piroskötésű szerelmi mákony halmaza és a ponyva-irodalom minden szemete ott díszleg ezen egyesületek legmagyobb dicsőségére, a kisebbségi magyar kultúra istápolására és az ifjúság „nevelésére.” Természetesen az újabb irodalmi irányok s háboru utáni kitünőségek művei irmagul sem találhatók e kultur szemétdombokon.

Egészen másként van ez a munkás egyesületek, szakszervezetek otthonaiban, ahol még 1922—23-ban kiirtottak minden olcsó gízgáz és helyettük minden tanulni akaró, szellemi felrissülésre vágyó, kultúra után szomjúhozó munkás rendelkezésére ott áll az összes neves magyar könyv és magyar kiadásban megjelent jugoszláv és külföldi irodalom legjobb terméke. Nem hiányoznak a még mindig gyerekcipőben botladozó vajdasági komoly és haladó irodalmi szárnypróbálgatások sem.

A falvakban, ahol nincsennek állandó munkás könyvtárak, a földmunkásck és ipari munkás ifjúságból öten-hatan, sőt tizen is összeállnak és közösen megvásárolják mindig a legújabb és legjobb irodalmi termékeket, folyóiratokat, nem ritkán előfizetnek demokratikus irányú külföldi lapokra is. Így tekintélyes vándor könyvtárakat szerveznek, ami bizony nagyon is megszégyeníti a jómódú csizmás és vasalt nadrágosok „kultúrkönyvtárait.”

A kenyérköveteléssel együtt nő a falu és város nincstelen magyar tömegeinek kultúréhsége is. Lehetséges, hogy az ifjú vezér-jelöltek, de az öreg levitézlett kultúrnökök is felfedezték ezt az örvendetes lehetőséget és szeretnék kisajátítani. Csak az a baj, hogy a kultúrára éhes tömegek válogatóság és nem tudják megemészteni egynéhány vajdasági író „nagyyszerű” szellemi termékeit, amelyek csak a dohánytőzsdék lim-lomját növelik, míg azután végérvényesen olvasatlanul a szemétdombra kerülnek.

Nincs kizárva, hogy a vajdasági „kiválasztott” ifjak ezt a nem szokatlan jelenséget is észre vették. Ezért jajdulnak fel. Ezért kiabálnak tücsköt-bogarat nemcsak komoly tartalmú, a nép széles rétegeiben kedvelt kultúrmunkákra, vajdasági folyóiratokra, hanem még a „nagydobot verő” napilapoknak is nekirentanak. — Ezért acsarognak tehetetlen

dühükben néhányan, a különböző pipázó egyesületeknek nevezhető „kultúrörök“ szellemileg tespedő vénei. Ezekre igen találó — kultur felfogásuk szempontjából — egyik középbácskai járásszékhelyi „kulturregysület“ einöknének kijelentése: „...Többre becsülök egy preferánsz partit a világ minden könyvénél!“...

Ugyanazon nagy község munkásainak 500 kötetes válogatott, értékes vándorkönyvtára van. Ugyancsak több kül- és belföldi magyar nyelvű folyóiratot is járatnak. — S a hosszú téli tétlenség estéit 8—10-es csapatokba verődve nem kártyacsatákkal, ostoba viccekkel ütik agyon, hanem könyvek felolvasásával és megvitatásával. És ezek a nincstelen Jóskák, földnélküli Jánosok ezt mondogatják: „...Egy Illyés Gyula, Féja Géza, Taraszov, Markovics Rodion, Ady, Petőfi, Gergely, Tolstoj, Gorkij, stb. stb. könyveiből egy oldal elolvasása többet ér a világ minden szerencsejátékánál és kártyapartijánál.“ — Kultúrinségük már nagyon is túlnőtt a családi naptárok és dináros ponyvaregények keretén. A fogyasztóképeség is tekintélyes volna... ha... Ha nem lennének hamis urai és kisebbségi vezetői, akik egy kis üzleti ügy miatt, vagy más egyéni érdekből ellenőrzik a kisebbségi sorsot és osztálykülönbség jármát nyögő testvéreiket, nehogy az az általuk megszábotott merteken túlhaladjon a kultúréség és a veszedelmes vágyakozás a tiszta népkultúra iránt! „Mert a sok tudás megárt ám a szegénynek“, mondogatják széltében-hosszában.

Az igazi magyar kisebbségi szeretet hiányát nem csak én, szegény félproletár kisiparos látom meg. Érzi ezt bőrén az osztálytagozódás fájdalmas ostorcsapásai alatt nyögő kisebbségi magyarság is. Annál súlyosabb és elítélendőbb ez, mert éppen úri és nem úri testvéreitől kapja. Ugyan erre sűti rá bolyegét Cziráki Imre „Napló“ 1938 Karácsonyi számában lehozott „Vagyogatunk“ című közleményében, ahol a fiatal pap ajánlja a nemzeti összefogást a magyar birtokosnak, aki magából kikelve utasítja vissza a testvéri egyesülést: „...Csak nem kívánják tőlem, hogy én leereszkedjem hozzájuk...“

Cziráki soraiban ez a gondolatmenet, bár én már homályosan emlékszem. kifejezésre. Mindenesetre igen jellemző hiba, amire Cziráki se szégyelt elbeszélés formájában rámutatni.

Ezek után nem csoda, ha a zsiros vajdasági földben nem tud megismosodni a kisebbségi kultúra és irodalom. Még kevésbé csodálatos, ha a felszínre vergődő tehetséges fiatalok elkedvetlenedve dobják el a tollat. Csak azok dolgoznak lankadatlan erővel, akik a népért, a népi kultúra fejlődéséért fáradsznak, dolgoznak. Ezek el is nyerik a népi megbecsülését.

A magyar kisebbségi kultúra szeretetének legőszintébb megnyilatkozása az lenne, ha a magyarság jómódú elemei emberségesen megfizetett munkával látnák el a kisebbségi magyar munkást, iparost és földmunkást, hogy a kenyéréhség mellett a kultúrigények minél jobban kielégülhessenek.

Ha ezt megérti a vajdasági magyarság és a kötelesség eme legelembibb álc-jének cselet tesz, akkor fejlődésnek indul a vajdasági irodalom is. Mert akkor az egész Vojvodinai irodalom, úgy tartalmában és formában, mint olvasóiban a becsületes, tiszta népi kultúra irányában fog fejlődni.

Asztalos József, kisiparos